

φιλοκαλικά σταχυολογήματα

38

2020.7

...διαβάζω...ακούω...καταγράφω

"ἔδοξε τοίνυν ἡμῖν τὰ ἐκ φιλομαθείας συνενεγκεῖν εὐρήματα" (Κύριλλος Ἀλεξανδρείας)

τά περιστέρια τοῦ Χότζα¹

Στά 1895, τό φούρνο τοῦ Ὁρτάσαραι, στήν Τραπεζούντα, τόν εἶχαν τρία ἀδέλφια ἀπό τήν Τσιμερά, τοῦ Φουλιρά τά παιδιά: ὁ Γιάννης, ὁ Χαράλαμπος κι ὁ Χριστόφορος. Σ' ἐκεῖνο τό μαχαλά οἱ Ρωμιοί ἦταν λίγοι, οἱ περισσότεροι ἦταν Τοῦρκοι. Ἀλλά ὅλοι ἀγαποῦσαν τά τρία ἀδέλφια, ἐπειδή ἦταν τίμια καί προκομμένα. Καί ὅλοι ἀπό ἐκείνους ἀγόραζαν ψωμί.

Σ' ἐκεῖνο τό μαχαλά τοῦ Ὁρτάσαραι ἦταν κι ἓνας χότζας, τόν ἔλεγαν Καράσακαλη Χότζα. Ὁ χότζας εἶχε ἓνα μαγαζάκι πρὸς τά κάτω στά Σιδεράδικα καί πουλοῦσε ψιλικά.

Ἐνα παράξενο πράμα γίνονταν μ' αὐτόν τό χότζα: Τό πρωί πού ἔβγαινε ἀπό τό σπίτι του, τ' ἄγρια τά περιστέρια, πού εἶχαν τίς φωλιές τους ἐκεῖ ὀλόγυρα, σῶν Κομνηνῶν τά κάστρα, ἔρχονταν καί κάθονταν πάνω στό κεφάλι του καί στά χέρια του. Καί οἱ Τοῦρκοι τό εἶχαν αὐτό μεγάλο ἔπαινο. Καί παινεύονταν κι ἔλεγαν: «Πού πιζούμ χότζα ἐβλιγιά τιρ», πού θά πεῖ: αὐτός ὁ δικός μας ὁ χότζας εἶναι ἅγιος.

Αὐτό ἔβαλε τό Χριστόφορο σέ ὑποψία. Κι ὅλο ἔλεγε σ' ἀδέλφια του: «Πῶς ἐξηγεῖται τ' ἄγρια τά περιστέρια πάντα νά κάθονται πάνω σ' αὐτόν τόν ἄπιστο. Ἦ κάτι συμβαίνει, ἢ τί νά πῶ ... τάχω χαμένα. Ἦ ἡ δική τους ἡ πίστη ... ἀνάθεμά σε διάβολε!».

Ἦ ἀλήθεια, πολύ τοῦ κακοφαίνονταν τοῦ Χριστόφορου αὐτό τό πράμα.

Ὅχτώ χρόνια κράτησαν τά παιδιά τό φούρνο καί ὀχτώ χρόνια τά περιστέρια κάθονταν ἀπάνω στό χότζα.

Μιά μέρα, κατά τό βράδυ, πῆγε ὁ Παπα-Πάνος στό φούρνο· ἐκεῖ βρῆκε τά τρία ἀδέλφια. Τόν καλωσῶρισαν, τοῦ παρήγγειλαν καφέ, τόν ἔβαλαν νά καθίση στόν πάγκο τοῦ φούρνου κι ἄρχισαν τή συζήτηση. Κουβέντιαζαν γιά διάφορα πράματα.

¹ Ἀνδριώτη Νικ., *Κρητοχριστιανικά κείμενα*, 1974, 130-134.

Ὁ Παπα-Πάνος ἀπό τήν Μούντα ἦταν ὁ προφήτης σ' ὅλη τήν Τραπεζούντα καί σ' ὅλα τά γύρω χωριά. Ὅλοι τόν γνῶριζαν καί τόν ἀγαποῦσαν. Ρωμιοί, Ἀρμένηδες καί Τουῦρκοι, ὅποιοι ἀρρωστοῦσε, τόν Παπα-Πάνο καλοῦσαν καί τούς διάβαζε. Καί τό ἀξιοθαύμαστο, ὅλοι γίνονταν καλά!

Πάνω στή συζήτηση φάνηκε ὁ Καράσακαλης ὁ χότζας μέ τά περιστέρια στό κεφάλι του καί στά χέρια του. Ἐκεῖνος τά παραμέριζε μέ τό καλό, ἀλλά ἐκεῖνα πάλι ἔρχονταν. Τέλος πῆρε ψωμί κι ἔφυγε πάλι.

Εἶπαμε γιά τό Χριστόφορο, πού εἶχε τήν ὑποψία καί βασανίζονταν μ' αὐτή τή δουλειά. Ἐπί τέλους βρῆκε τήν εὐκαιρία νά ρωτήσῃ τόν Παπα-Πάνο. «Νάχω τήν εὐχή σου, δάσκαλε, ἐμεῖς εἴμαστε Χριστιανοί, κι αὐτά τ' ἄγρια τά περιστέρια πῶς πάνε καί κάθονται πάνω σ' αὐτόν τόν ἄπιστο; Ἐγώ, νά σοῦ πῶ τήν ἀλήθεια, ὅσο τό σκέφτομαι αὐτό, τόσο ζαλίζομαι».

Ὁ Παπα-Πάνος χαμογέλασε.

«Δάσκαλε, δέν εἶναι ντροπή νά ρωτήσω, πές μου δάσκαλε, γιατί γελᾶς; Ἄν ξέρεις κάτι, πές μου το, νά ἡσυχάσω κι ἐγώ», εἶπε ὁ Χριστόφορος.

«Καί πῶς νά μὴ γελῶ, εἶπε ὁ παπάς... Λοιπόν αὐτός ὁ χότζας πού βλέπετε, δέν εἶναι χότζας, εἶναι παπάς, καί τό ὄνομά του εἶναι Παπα-Θόδωρος!»

Καί εἶπε ὁ Παπα-Πάνος στά τρία ἀδέλφια μιά ἱστορία γιά τόν Καράσακαλη τό χότζα.

Στά 1888 ὅλη τήν ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου οἱ Χριστιανοί καλοῦσαν τόν Παπα-Πάνο στά σπίτια τους, κι ἔκανε εὐχέλαιο, παράκληση κι ἀγιασμό. Εἶχε βραδυάσει, κι ὁ παπάς πῆρε τό δρόμο νά πάῃ στή Μούντα. Στό δρόμο συνάντησε τόν Καράσακαλη τό χότζα. Εἶπε τήν καλησπέρα καί τράβηξε πάλι τό δρόμο του.

— Τζάνε μου, στάσου, τοῦ λέει ὁ χότζας, γιατί βιάζεσαι τόσο!

— Αὔριο ἔχουμε Πάσχα, λέει ὁ παπάς, κι ἀπόψε πρέπει νά βρίσκομαι στό χωριό.

Τελείωσε καί δέν τελείωσε τήν κουβέντα ὁ παπάς καί βρέθηκαν μπροστά στό σπίτι τοῦ Καράσακαλη. «Ὅριστε, λέει ὁ χότζας, ἄς περάσουμε μέσα, νά πάρουμε ἕναν καφέ κι ὕστερα τραβᾶς στή δουλειά σου.

— Εὐχαριστῶ, βιάζομαι θά φύγω.

— Κατάλαβα, δέν καταδέχεσαι, λέει ὁ χότζας.

Τότε δέν μπόρεσε ὁ παπάς νά κάνει διαφορετικά, μπῆκε στό σπίτι...

Ὁ χότζας πῆγε στό βᾶθος τοῦ δωματίου καί λέει: «Ἐλα, Παπα-Πάνο, κάτι ἔχω νά σοῦ πῶ».

Ὁ παπάς τά χρειάστηκε. «Αὐτός ὁ ἀφορισμένος θά μέ σκοτώσῃ», εἶπε μέ τό νοῦ του. Ἦθελε δέν ἤθελε ὅμως, τόν ἀκολούθησε. Ἄνοιξε ὁ χότζας μιά πόρτα, μπῆκαν σέ μιά ἄλλη κάμαρη καί ἀντίκρου στόν τοῖχο φάνηκε μιά μικρή πόρτα. Ὁ χότζας πηγαίνει

κατευθείαν σ' αυτήν τήν πόρτα. Ὁ παπάς, ἐκόπηκαν τά γόνατά του καί χάθηκαν οἱ ἐλπίδες του. «Θά μέ σκοτώσῃ ὁ ἄπιστος, εἰς τό ὄνομα Κυρίου...», λέει μέ τό νοῦ του.

Ὁ χότζας ἀνοίξε τήν μικρή τήν πόρτα. Ὁ παπάς τόν βλέπει νά κατεβαίνει σκαλοπάτια. Ἄρχισε νά κατεβαίνῃ κι αὐτός. Ὅταν πάτησε στό πάτωμα, βλέπει πῶς βρίσκεται μέσα σέ μιά μικρή ἐκκλησία. Ἄστραφτε ἡ ἐκκλησία μέ τίς καντήλες καί τούς πολυελαίους ἀναμμένους. Ὁ χότζας

ἔβγαλε τό σαρίκι του καί τό φόρεμά του. Φόρεσε τά ἱερά ἄμφια καί ἔδωσε καί φόρεσε κι ὁ Παπα-Πάνος. Κι ἄρχισε ὁ Παπα Θόδωρος—ὁ Καράσακαλης ὁ χότζας: «Εὐλογητός ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν, πάντοτε νῦν καί αἰεὶ καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!»

Ἀπό τό μέρος τοῦ δεξιοῦ χοροῦ ἓνας μεσόκοπος Τούρκος ἄρχισε: «Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς...» Ὁ Παπα-Πάνος κάτι ἔνιωσε, ἓναν κόμπο στό λαιμό καί δάκρυσαν τά μάτια του. Τόν πῆρε τό μάτι τοῦ Παπα-Θόδωρου. «Παπα-Πάνο, μή κλαῖς. Τέτοιο ἦταν τό γραφτό μας, νά γίνουμε καί νά ζοῦμε Κλωστοί, κρυφοί Χριστιανοί. Μέγας ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν. Θά ἔρθῃ ἡ μέρα πού θά βγοῦμε κι ἐμεῖς ἀπό τό σκοτάδι καί θά ζοῦμε κι ἐμεῖς ὅπως τ' ἄλλα τ' ἀδέλφια μας, ὅπως ἐσεῖς!»

Ὁ Παπα-Πάνος παρατηροῦσε τόν κόσμον. Ἡ ἐκκλησία γέμιζε: Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, πλούσιοι, φτωχοί, στρατιωτικοί, ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, ὅλοι τους Τούρκοι — Τούρκους τούς ἔβλεπε αὐτούς ἔξω, Τούρκους τούς θεωροῦσε!...

Ὁ ψάλτης ἔψαλε τόν κανόνα: Κύματι θαλάσσης..., Κύριε Θεέ μου..., Σέ τόν ἐπί ὑδάτων...

Οἱ δύο παπάδες ἔψαλαν μέσα ἀπό τό Ἅγιο Βῆμα τό: «Ὅτε κατήλθες πρός τόν θάνατον...»

Ὑστερα ὁ Παπα-Θόδωρος ἔδωσε τόν Παπα-Πάνο ἀναμμένη λαμπάδα καί βγήκε αὐτός στήν Ὠραία Πύλη κι ἔψαλε: «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός...». Καί ἦρθαν κατά τήν ἡλικία πρῶτα οἱ γέροι οἱ Τούρκοι, ἀναψαν τίς λαμπάδες τους κι ἀπό ἐκείνους πῆραν καί ἄλλοι.

Μετά ἔψαλε ὁ ψάλτης: Τήν ἀνάστασίν σου, Χριστέ ὁ Θεός... Καί εἶπε ὁ Καράσακαλης ὁ χότζας τό Εὐαγγέλιον «Διαγενομένου τοῦ Σαββάτου...» καί ἔκαναν ἀνάσταση κάτω ἀπό τόν πολυέλαιον: «Χριστός ἀνέστη ἐκ νεκρῶν... Ἀναστήτω ὁ Θεός καί διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροί αὐτοῦ καί φυγέτωσαν ἀπό προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν». Ὅλων τῶν Τούρκων τά πρόσωπα φωτίστηκαν ἀπό τήν χαρά κι ἀπ' τά μάτια τους ἔτρεχαν δάκρυα.

Τελείωσε ἡ λειτουργία κι ἔγινε ὁ «ἀσπασμός». Ὁ Χότζας τότε εἶπε: «Ὁ Χριστός ἀνέστη». Καί οἱ Τούρκοι ἀπάντησαν: «Ὁ ἀληθινός ἀνέστη...»... Καί ἐμετάλαβε ὁ κόσμος καί ἔκαναν ἀπόλυση.

Οἱ Τοῦρκοι ἕνας-ἕνας καί δύο-δύο ἔφυγαν, καί οἱ παπάδες ἀνέβηκαν ἀπάνω.

Καί οἱ Κλωστοί τοῦ Ὁρτάσαραι ὅταν σηκώθηκαν τήν ἄλλη μέρα, τόν ἔλεγαν πάλι: Ὁ προφήτης...

Αὐτήν τήν ἱστορία τήν εἶπε, ἐδῶ στήν Καστοριά, ὁ γέρος ὁ Χριστόφορος—Θεός σχωρέσ' τον—ὁ πιό μικρός ἀπό τά τρία παιδιά, πού εἶχαν τό φούρνο, καί πού βασανίζονταν μέ τ' ἄγρια τά περιστέρια...²

Κατά τήν κοίμηση τοῦ ὁσίου Ἰωάννου Χοζεβίτου, τοῦ Ρουμάνου, στή διάρκεια τῆς νεκρώσιμης Ἀκολουθίας «ἀγριοπούλια εἰσέβαλαν αἴφνης μέσα στή σπηλιά καί ἦρθαν νά καθήσουν πάνω στό σκηνωμα τοῦ ὁσίου, γιά νά ἐνώσουν τούς κρωγμούς τους μέ τούς ἐπικήδειους ὕμνους τῶν μοναχῶν».³

Ἐνός ἄλλου ἁγίου στήν κοίμηση πάλι, τοῦ ὁσίου Συμεών τοῦ Στυλῖτη, ὅταν καθῶς ἀναφέρει ὁ βιογράφος, «ἄγγελοι ἔψαλλαν τόν τρισάγιο ὕμνο τήν ὥρα τῆς ἐπιθανάτιας χαρᾶς τοῦ θεοφόρου πατρός», τό ὄρος σαλευόταν ἀπό τά κελαϊδίσματα καί τίς φωνές τῶν πουλιῶν πού συγκεντρώθηκαν καί κύκλωσαν τή μάνδρα γύρω ἀπό τό στύλο τοῦ ἁγίου».⁴

Στήν ὁσία Θεοδώρα τά πουλιά ἀνέλαβαν τό διακόνημα νά τῆς μεταφέρουν στό ἡσυχαστήριό της ψίχουλα ἀπό τήν τράπεζα μιᾶς μονῆς.⁵

Πιό γνωστό βέβαια εἶναι τό παράδειγμα τοῦ ὁσίου Παύλου τῆς Ὀμπνόρα:

Εἶχε διαλέξει ὁ ὄσιος «γιά κατοικία του τήν κουφάλα μιᾶς γέρικης φλαμουριάς. Ἐκεῖ πέρασε τρία χρόνια δοξολογώντας τό Θεό μαζί μέ τά πουλιά, πού ἰσοκρατοῦσαν μόνα τους τίς ψαλμωδίες τοῦ ἐρημίτη στήν ἄγρια ἐρημία, ὅπου δέν εἶχε εἰσχωρήσει ἄνθρωπος, μέ σιωπή καί ἀδιάλειπτη προσευχή, δοξολογώντας τόν Θεό μαζί μέ τά πουλιά... Ἐχοντας ἀκούσει γιά τούς πνευματικούς ἀγῶνες τοῦ Παύλου, ὁ Σέργιος τοῦ Νούρμα ξεκίνησε κάποτε νά τόν ἐπισκεφτεῖ καί μέσα στό δάσος εἶδε ἕνα θαυμαστό θέαμα: ἕνα πλῆθος ἀπό πουλιά περικύκλωνε τό θαυμάσιο

² Ἀπόδοση στήν κοινή Νεοελληνική ἀπό τά Ποντιακά, I. I. Κεσίσογλου. Πηγή: Ἰ. Σαλτσῆ, Ἀπό τήν τραγωδίαν τῶν Κρυπτοχριστιανῶν. Ὁ Παπα-Πάνος καί ὁ Καρασάκαλης ὁ Χότζας. Ποντιακή Ἔστια, 11 (1960), σελ. 520-22 (Ἀφήγηση Ἀβραάμ Καπουργά).

³ Ἡ μνήμη τοῦ ὁσίου Ἰωάννου στίς 5 Αὐγούστου (+ 1960). Βλ. βίος σ. 50, καί Ν. Συναξαριστής, 52.

⁴ Βίος Συμεών Στυλῖτη Lietzmann, 1908, σελ. 68-70, κεφ. 29. Miscellanea Hafniensia, I, 1818, σελ. 264-5, κεφ. 19.

⁵ Ἡ μνήμη της στίς 7 Αὐγούστου .

ἀναχωρητή· μικρά πουλιά κούρνιαζαν στό κεφάλι καί τούς ὠμους του καί αὐτός τά ἔτρεφε μέ τό χέρι. Κοντά του ἔστεκε μιά ἀρκούδα περιμένοντας τήν τροφή της ἀπ' τόν ἐρημίτη· ἀλεπούδες, κουνέλια κι ἄλλα ζῶα περιφέρονταν χωρίς καμιά ἔχθρα μεταξύ τους καί χωρίς νά φοβοῦνται τήν ἀρκούδα».

Σ' αὐτά προσθέτει ὁ βιογράφος του:

«Νά ἡ ζωή τοῦ ἀθώου Ἀδάμ στήν Ἐδέμ, ἡ κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στή δημιουργία, πού μαζί μέ μᾶς στενάζει γιά τήν πτώση μας καί διψᾷ νά ἐλευθερωθεῖ "ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ" (Ρωμ. 8:22)». ⁶

Εἶναι βέβαιο ὅτι ἂν ὁ χότζας τῆς ἱστορίας μας ἦταν πραγματικός χότζας τά περισσότερα δέν θά τοῦ ἔκαναν τή χάρη.

Στή μονή τοῦ ἁγίου Σάββα κάποτε εἶχαν μπεῖ περίπου διακόσια πουλιά, κάθονταν παρέα μέ τούς μοναχούς, ὅταν τά καλοῦσε κάποιος πλησίαζαν, κάθονταν στά χέρια τους, στούς ὠμους καί στό κεφάλι τους καί ἔπαιρναν τροφή ἀπό τό χέρι τους, ξερά σύκα ἢ κομματάκια ψωμιοῦ.

Κάποιος Ὁθωμανός πού εἶχε παρευρεθεῖ μέ ἄλλους προσκυνητές, βλέποντας τά πουλιά νά τρῶνε ἀπό τά χέρια τῶν μοναχῶν, θέλησε νά πλησιάσει δύο ἀπ' αὐτά. Μά ὅσο κι ἂν τά καλόπιανε, ὅσα σύκα καί ἂν τούς πρόσφερε, αὐτά δέν πλησίαζαν.

— Κατάλαβα, εἶπε σέ κάποια στιγμή ὁ Ὁθωμανός. Δέν μέ πλησιάζουν, γιατί δέν φορῶ ράσο καί σκοῦφο.

Φόρεσε ράσο καί σκοῦφο, πήρε καί σύκα στά χέρια, μά τά πουλάκια ὄχι μόνο δέν τόν πλησίασαν, ἀλλά καί πέταξαν μακριά.⁷

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος μπαίνει ξανά στό δρόμο πίσω γιά τόν παράδεισο, τά γνωρίσματα ἐκείνης τῆς ζωῆς ἐπανέρχονται.

Δέν εἶναι μόνο τά περισσότερα τοῦ «χότζα», τά ὁποῖα ἔτσι κι ἄλλιῶς εἶναι ἤρεμα καί φιλικά πρὸς τόν ἄνθρωπο. Κι αὐτά τά ἄγρια θηρία ἡμερεύουν.

Λέει ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ:

«Ὁ ταπεινόφρων προσεγγίζει στά σαρκοβόρα θηρία, καί ὅταν αὐτά τόν ἀντικρύσουν ἡμερώνεται ἡ ἀγριότης των, τόν πλησιάζουν σάν αὐθέντη τους, κινοῦν τά κεφάλια τους, γλείφουν τά χέρια καί τά πόδια του. Διότι ὁσφραίνονται ἀπ' αὐτόν ἐκείνη τήν ὄσμή πού ἀπέπνεε ὁ Ἀδάμ πρὶν ἀπό τή παράβαση, ὅταν συνάχθηκαν γύρω του καί τούς ἔβαλε τά ὀνόματα στόν

⁶ Θηβαΐδα τοῦ Βορρά, 2000, σελ. 66-68.

⁷ Ἀπομνημονεύματα Ἀρχιμ. Ἰωακείμ Σπετσιέρη. Βλ. Σίμωνος μοναχοῦ, Ζωοφιλία Ἁγίων, Ἀγιοφιλία ζώων, 2010, 223-4.

παράδεισο· τήν ὁσμή πού μᾶς ἀφαιρέθηκε, ἔπειτα τήν ἀνανέωσε καί μᾶς τήν ἔδωσε πάλι κατά τήν παρουσία Του, ὅποτε ἔκαμε γλυκειά τήν εὐωδία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων».⁸

Οἱ Κρυπτοχριστιανοί - ὅπως ἡ περίπτωση τῆς ἱστορίας μας - δέν ἦταν σπάνιο φαινόμενο τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας.

Στήν Ἀλεξάνδρεια ὁ Πατριάρχης καί οἱ ἀντιπρόσωποί του περιόδευαν μεταμφιεσμένοι.⁹

Οἱ νεομάρτυρες Ἀγγελῆς, Μανουήλ, Γεώργιος καί Νικόλαος ἦταν λαϊκοί χριστιανοί ἀπό τήν Κρήτη, «ἔσωθεν μέν Χριστιανοί Ὁρθόδοξοι, ἔξωθεν δέ φαινόμενοι Ὁθωμανοί διά τόν φόβον». Ἦρθε ὡστόσο ἡ ὥρα πού τό «λάθε» ἔδωσε τή θέση του σέ ἀνοιχτή ὁμολογία. Ὁμολόγησαν ὅτι εἶναι Χριστιανοί καί ἀποκεφαλίσθηκαν. Ἐπί τρεῖς μέρες φῶς μέγα ἔλαμπε πάνω ἀπό τά τίμια λείψανά τους πού ἐκτέθηκαν δημοσίως γιά καταισχύνη καί θαύματα πολλά ἐπιτελέσθηκαν ἔκτοτε.¹⁰

Τό φαινόμενο τῶν Κρυπτοχριστιανῶν ὅμως δέν παρατηρεῖται μόνο τόν καιρό τῆς Τουρκοκρατίας. Παλαιότερες ἐποχές - ἐπί εἰδωλολατρίας ἢ ἀργότερα στή διάρκεια μεγάλων αἱρέσεων - ἔχουν ἀποδείξει ὅτι συχνά ἡ «παραλλαγή» ἦταν ὁ καλύτερος τρόπος γιά νά ἐφαρμόσει ὁ χριστιανός τό «λάθε βιώσας».¹¹

Ὁ ἅγιος Εὐσέβιος, ἦταν ἐπίσκοπος μέ ἔδρα τά Σαμόσατα, τόν καιρό πού κυριαρχοῦσε ὁ ἀρειανισμός. Ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοί ὅτι ντυνόταν μ' ἓνα στρατιωτικό χιτῶνιο, φοροῦσε κι ἓνα καπέλλο ὥστε νά μήν ἀναγνωρίζεται, καί πήγαινε σέ ἀπομακρυσμένες περιοχές ὅπου χειροτονοῦσε ἱερεῖς.¹²

⁸ Ἰσαάκ Σύρου, Ὁμιλία 20.

⁹ Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, 1985, 599.

¹⁰ Συναξαριστής 28ης Ὀκτωβρίου.

¹¹ *Λάθε βιώσας*. Τό *λάθε* εἶναι ἀπό τό ρῆμα λανθάνω, πού σημαίνει μένω κρυμμένος, ἀπαρατήρητος, διαφεύγω τήν προσοχή τῶν ἄλλων· τό *βιώ* (βιώ-ω) σημαίνει ζῶ, περνῶ τή ζωή μου. *Λάθε βιώσας* ἐπομένως (αὐτό εἶναι σωστό ἀντί τοῦ λανθασμένου λάθρα βιώσας ἢ λάθρα βιώσαι) σημαίνει ζῆσε ἐν κρυπτῷ, ζῆσε στήν ἀφάνεια, χωρίς νά ἐπιδιώκεις τήν προβολή, ἀπαρατήρητος, μακριά ἀπό τή δημοσιότητα.

¹² Ἡ μνήμη του στίς 22 Ἰουνίου (+ 379). Θεοδωρήτου Ἐ.Ι. 4:13-14. «Οὗτος γάρ πολλὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐρήμους εἶναι ποιμένων μαθῶν, στρατιωτικὸν ἀμπεχόμενος σχῆμα καὶ τιάρα καλύπτων τήν κεφαλὴν, καὶ τὴν Συρίαν περιήει καὶ τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην, πρεσβυτέρους χειροτονῶν καὶ διακόνους

Ἀκόμη παλαιότερα, ἡ ἁγία Δόμνα βαπτίστηκε ὅταν ἦταν ἀκόμα ἰέρεια τῶν εἰδώλων καί συνέχισε νά ἐμφανίζεται ὡς ἰέρεια μέχρι τήν ὥρα πού χρειάστηκε δημόσια νά ὁμολογήσει τήν ἀληθινή πίστη.¹³

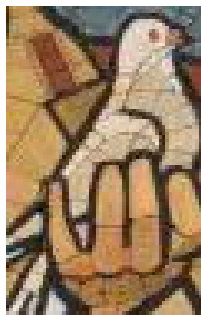
Κι αὐτός ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἔμπαινε στό ναό τῶν Ἰουδαίων ὡς Ἰουδαῖος¹⁴, ἤ ὅπως σημειώνει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος **«ἐπιδεικνύμενος μόνον, οὐκ ἐκ διανοίας ταῦτα πράττων»**.¹⁵

Ἡ Ἐκκλησία Κατακομβῶν στή Ρωσία τόν προηγούμενο αἰώνα εἶναι τό πιό πρόσφατο παράδειγμα. Ἡ Σεργιανιστική κρατική ἐκκλησία ἐγκλημάτισε μέ χριστιανικό ἔνδυμα, ὅσα δέν μπόρεσε ὁ Τοῦρκος νά καταφέρει ἐπί 4-5 αἰῶνες.

Ἐνα κατακομβικό μοντέλο ἄραγε ἀναμένει σύντομα κι ἐμᾶς; Ἄγνωστο. Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται ἀλλ' ὄχι πάντα, ἰδιαίτερα κάτω ἀπό τίς συνθήκες παρακολούθησης καί χειραγώγησης τῶν μαζῶν πού εἶναι δύσκολο νά ξεφύγεις. Ἡ τεχνολογική ἐξέλιξη, αὐτό τό δίκικοπο μαχαίρι, δέν φαίνεται νά ἀφήνει πολλά περιθώρια ἐπιλογῶν.

Πάντως, ὅπως εἶπε κάποιος σύγχρονός μας:

«Νά ἐτοιμαζώμεθα γιά Ἐκκλησία Κατακομβῶν. Φεύγουμε ἀπό τό σχῆμα τῆς Ἐκκλησίας ὅπου ἀπολαμβάναμε ὠρισμένα προνόμια καί εἴχαμε μερική ἐλευθερία καί μπαίνουμε στό σχῆμα ΤΩΝ ΚΑΤΑΚΟΜΒΩΝ... Ἡ Ἐκκλησία θά διωχθεῖ καί οἱ ναοί θά κλείσουν. Διωγμός. Φαίνονται αὐτά ἀπίστευτα· ἀλλά οἱ ἐνδείξεις φανερώνουν, ὅτι ἐκεῖ βαίνομε. Λοιπόν, πρέπει κ' ἐμεῖς νά προετοιμάσουμε τόν ἑαυτό μας διά Ἐκκλησία ΚΑΤΑΚΟΜΒΩΝ».¹⁶

Ἐκδότης: Ἀρχιεπίσκοπος Γ.Ο.Χ. Ἀθηνῶν & πάσης Ἑλλάδος Μακάριος
Ἐπικοινωνία: archbishopmakarios@gmail.com

καί τὰ ἄλλα τάγματα τῆς ἐκκλησίας ἀναπληρῶν· εἰ δέ ποτε καί ἐπισκόπων ὁμογνωμόνων ἐπέτυχε, καί προέδρους ταῖς δεομέναις ἐκκλησίαις προὔβάλλετο».

¹³ Συναξαριστής 28ης Δεκεμβρίου.

¹⁴ Α' Κορ. 9:20· Πράξ. 21:26-27.

¹⁵ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ΕΠΕ 18 Α, 21, Catena 3, 351: **«Τά ἔκανε ὁμως αὐτά, ὄχι γιατί εἶχε ἀλλάξει γνώμη, διότι θά ἦταν σφάλμα κάτι τέτοιο, ἀλλ' ἐπειδή ἀπό ἀγάπη ἔδειχνε συγκατάβαση. Διότι γιά νά μεταβάλει αὐτούς πού ἦταν στ' ἀλήθεια μέσα σέ αὐτά, γινόταν αὐτός ὄχι κατ' ἀλήθεια, δείχνοντας μόνο ὅτι εἶναι σάν αὐτούς, χωρίς νά εἶναι καί χωρίς νά τά πράττει μέ τό ἴδιο φρόνημα».**

¹⁶ *Οἱ Χριστιανοί στούς Ἐσχάτους Καιρούς*, β' ἐκδοση, σελ. 32.